

Otázka: Dobro a zlo

Předmět: Filozofie

Přidal(a): Martin Matura

Ontologické a kosmologické zakotvení etiky – klasické filosofické koncepce:

- Ontologické – Zlo je něčím absolutním – je ontologicky původní, nedeterminované, – teorie manichejců, existuje absolutní princip dobra a zla, celá skutečnost je odvěký boj mezi principem dobra a zla. Leibniz, racionalisté – zlo je ontologický limit – zlo existuje pouze na úrovni jednotlivých omezených věcí, ne na úrovni celku.

Problematika teleologie

- **Teleologická etika (užitečnost)** - u tohoto směru se etická správnost posuzuje podle konečného výsledku. Patří sem především utilitarismus (Mill, Bentham), podle něhož žádné jednání není špatné či dobré. Záleží, jaké přinese účinky, co největší užitek, štěstí pro co nejvíce lidí. Utilitarismus je sice praktický, ale má mnoho výhrad. Dopady lze málokdy odhadnout dopředu. Utilitarismus rozeznává menší a větší zlo a menší a větší dobro. Utilitarismem si nelze vysvětlit některé činy (např. Husovo rozhodnutí neustoupit, přestože opačný způsob by se mu vyplatil).
- teleologické teorie jako utilitarismus, hédonismus jsou egoisticky zaměřené, tedy postrádají nějakou obecnost (často jsou zaměřeny jen na individuum)
- **X** naproti tomu deontologie je tak obecná, že nerozlišuje jednotlivosti, vraždu přeci nemůžeme hodnotit stejně jako krádež (Vždy to však vhodné není a musí se řešit tato strnulost. Ne vždy je dobré mluvit vždy pravdu, vždy dodržovat sliby, vždy prospívat ostatním, vždy napravovat chyby druhého, vždy vyjadřovat vděčnost, vždy spravedlivě rozdělovat dobro apod. Existují totiž mimořádné podmínky pro nedodržování. Deontologickým systémům je vytýkána strnulost a víra v mravní řád.)

Původ zla

- Bůh je také původce zla (X to už by ale nebyl absolutně dobrý, zlo existuje za nějakým účelem, zlo samo o sobě má ontologický charakter)
- Dualismus (manicheismus)-vedle dobra, existuje také zlo; svět jako kolbiště dobra a zla
- Monismus-zlo neexistuje, je součástí dobra, hodnotící kritérium dobro a zlo je zavádějící

Theodiceje:

- Augustinova: zlo je tedy privací – je to špatná funkce něčeho, co je samo o sobě dobré, zlo nemůže existovat samo sebou, proniká do světa, když se některý člen (vysokého nebo nízkého postavení) sám vzdá své role v božském plánu a přestane být tím, čím být má
- Irenejova: theodiceou zušlechtění duše – lidé nejsou stvořeni jako dokonalí, ale jako vyvíjející se k dokonalosti
- různé typy zla představují různé filosofické problémy; obvykle se zlo dělí na:
 - *Mravní*: vzniká činy, za které jsou zodpovědné skupiny a jednotlivci, kteří způsobují utrpení nebo škodu; zahrnuje skutky jako krádež, lež a závist, stejně jako zlo způsobené některými politickými systémy (vyvražďování Židů)
 - *Přirozené*: vzniká díky událostem, které působí utrpení, ale které lidé nemohou téměř ovlivnit, jako jsou např. zemětřesení a nemoci (AIDS, rakovina)
- někteří dále dělí zlo na:
 - *fyzické* – vztahující se k bolesti jako takové a k mentálnímu napětí
 - *metafyzické*, které odkazuje k nedokonalosti a nahodilosti jako průvodním znakům vesmíru

Debata o významu výrazů „dobro/é“ a „zlo/é“ v analytické etice

- **G. E. Moore** – definovat lze jen složené pojmy, tzn. jen ty, které se skládají z několika prvků; pojem „dobré“ není vůbec složený; dobré je proto nedefinovatelné, je to jednoduchý, intuitivně postižitelný obsah (intuicionismus)
- **A. J. Ayer** – mravní slova podle něj nemají žádný mravní význam, jejich funkcí je

vyjadřovat emoce, vyjadřujeme určité city a snažíme se vyvolat podobné u druhých lidí; „dobré“ je tedy výraz pro morální pocit, tak jako „au „ je výraz pro pocit bolesti (pozitivismus/emotivismus)

- **Ch. L. Stevenson** – mravní slova mají primárně apelativní funkci, podněcující, přesvědčující; užíváme jich, abychom působili emotivně na druhé (emotivismus)
- **R. M. Hare** – „dobrý“ má dvě složky: deskriptivní (proměnná) týká se popsatelných vlastností různých předmětů; a preskriptivní (hodnotící) je konstantní; říká, že je nemožné redukovat preskriptivní složku na deskriptivní jako to dělají jiné pozice; užívání slova v mravním smyslu se vztahuje k lidskému a používáme univerzalizaci, kterou provádíme zobecněním deskriptivních složek, záleží na našem rozhodnutí (decisionismus)

Moderní filosofie hodnot

- Hodnota – definice, Schelerovo a Hildebrandovo pojetí
- **Definice hodnoty:** přesvědčení o způsobu života, který je vhodný a žádoucí pro jednotlivce i celou společnost; to, co je důležité, cenné, preferované s ohledem na lidské jednání
- Axiologie=teorie hodnot
- Druhy hodnot – smyslové potěšení, city, duchovní (př.krása, spravedlnost), náboženské
- Materiální etika hodnot-vznikla v rámci fenomenologické filosofie
- základní tezí je, že vztah racionálně poznávajícího zření podstaty k podstatě je stejný jako vztah iracionálně poznávajícího cítění hodnot k hodnotě
- hodnoty nelze racionálně postihnout, jsou iracionální (důležité cítění hodnot)
- mnozí zastánci soudí, že existuje absolutní řád hodnot o sobě = apriorně strukturovaný svět hodnot
- dějinně proměnlivé nejsou hodnoty, ale naše cítění hodnot

Dietrich von Hildebrand:

- hodnota je něco , co v člověku vyvolá nějakou odezvu, co je pro něj důležité ; subjektivně uspokojující (z tohoto hlediska kritizuje Schelera), jsou lákavé a pomíjivé ; hodnota je výzva, vede spíše k sebezřeknutí se

Max Scheler:

- utvořil hierarchii hodnot, 4 roviny od nejnižšího po nejvyšší
- Hodnoty příjemné a nepříjemné, které jsou motivovány libostí a nelibostí
- Hodnoty vitálního citění-zdravé, mladé, nemocné
- Duchovní hodnoty-morální, právní, estetické, hodnoty pravdivého
- Hodnoty posvátna a neposvátna
- mravní hodnoty implikují povinování, tedy cítím-li nějakou mravní hodnotu, cítím také, že má být uskutečněna, toto povinování nabývá charakteru imperativu
- hodnoty jsou u Schelera samy o sobě platné, objektivní cílové obsahy lidské snaživosti-objektivní apriorismus hodnot

Hodnoty ve filosofii

- Hodnoty jako metaforu zavedl do filosofie německý myslitel Rudolf Hermann Lotze v polovině 19. století, aby naopak vyjádřil to, čím se naše hodnocení řídí nebo orientuje. Na rozdíl od starších pojmů dobra a zla nebo ctnosti a neřesti, které mají absolutní povahu (buď - anebo, ano nebo ne), počítá pojem hodnot s tím, že i naše hodnocení bývají odstupňovaná (více - méně, lepší - horší) a často vycházejí z porovnávání.
- V běžném životě musí člověk neustále hodnotit a vybírat, a i když neví, co je dokonale dobré (levné, kvalitní, spolehlivé, úsporné, zdravé, etické atd.), obvykle se dokáže zorientovat v tom, co je lepší a co horší. Dává jedné věci přednost před jinou a dovede to i zdůvodnit nebo aspoň vysvětlit; proto se někdy hovoří o preferencích. Asi tak, jako horolezec nemusí mít před očima vrchol, který chce zlézt, ale vystačí si s průběžnou orientací směru, například „vzhůru - dolů“. Hodnotami pak Lotze rozumí jakési úběžníky, myšlené vrcholky či krajnosti žádoucího, tedy toho, za čím jdeme („kladné hodnoty“), anebo naopak nežádoucího, toho, čemu se vyhýbáme („záporné hodnoty“).

Sociologie hodnot

- Jak upozornil Jan Patočka, je však důležité mít na paměti, že se jedná o myšlené, ideální úběžníky, ne o věci, které „někde existují“ samy o sobě. „Hodnoty se projevují jen v hodnocení a tvoří se v jeho průběhu, za chodu, v závislosti na celé axiologické zkušenosti“. Podle Clyde Kluckhohna a T. Parsonse hodnoty nelze chápat jako „chtěné věci“, nýbrž jako „představy o žádoucím (desirable)“.

- Hodnoty tedy nelze chápat úplně odděleně, nýbrž vždy tvoří uspořádané soustavy, hierarchie hodnot. Tak se také nejčastěji zkoumají v sociologii: v dotazníku se od respondentů žádá, aby připravený seznam obecných hodnot zhodnotili, to jest uspořádali. Na základě takových výzkumů se pak hovoří o hodnotové orientaci (např. na úspěch, moc, rodinu a podobně).
- Jakožto výsledek (něčího) hodnocení je hodnota v tomto smyslu vždy hodnotou pro někoho, a má tedy subjektivní ráz. Zkušenost nicméně ukazuje, že hodnocení různých lidí se často podobají nebo dokonce shodují, zejména pokud tito lidé patří do téže společnosti, k téže kultuře nebo mají společné zkušenosti. Výchova a obecná kultura, v níž člověk vyrostl a žije, má tedy na jeho hodnocení značný vliv a soustava hodnot je naopak charakteristikou určité kultury. Společenské a kulturní hodnoty se někdy vyjadřují ve společenských a kulturních normách a společnost pak může více či méně důrazným způsobem vymáhat jejich dodržování.

Univerzální hodnoty

- Lze-li mluvit o hodnotách určité skupiny a kultury, vzniká otázka, zda jsou nějaké hodnoty společné všem lidem čili univerzální. Některá emotivní „hodnocení“ – například odpor k hadům a pavoukům – jsou patrně vrozená a máme je společná i s některými primáty. Jsou to ovšem spíše instinktivní obranné reflexy, součást „pudu sebezáchovy“ než skutečná, to jest racionální a uvážená hodnocení. Ovšem už sociologické výzkumy hodnotových orientací nutně předpokládají, že lze sestavit seznam více méně obecných hodnot, jež mají u různých lidí jen rozdílné váhy či platnost.
- Na druhé straně také víme, že příslušníci různých kultur se často liší právě ve svých hodnoceních. Tak se v současných západních společnostech dává přednost jednotlivci před skupinou (např. rodinou jako celkem), kdežto v tradičních společnostech a v soudobém islámu tomu bývá naopak. Podobné rozdíly lze najít i v hodnocení majetku, cti, věrnosti a podobně.
- Diskuse o hodnotách dostává v posledních letech velmi praktický ráz, zejména ze dvou důvodů:
- díky migraci se stále častěji setkávají příslušníci různých kultur a jejich hodnocení se tak často střetávají;
- s uvolňováním společenských norem nabývá na významu sebekontrola a hodnotové a etické postoje jednotlivců, zejména všude tam, kde hrozí zneužití svěřených prostředků a moci.